

ΘΩΜΑΣ ΥΦΑΝΤΗΣ - ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΑ

«Ένα μέρος του κόσμου μας, εκεί»

Αρκετά χρόνια πριν, τις μέρες που εφημέρευα στο νοσοκομείο κατά την διάρκεια της ειδικότητάς μου, συνηθίζαμε συχνά να συναντιόμαστε στο γραφείο εφημερίας με έναν πολύ αγαπητό συνάδελφο, που ήταν και ο πρώτος μου δάσκαλος της Ψυχιατρικής. Τις ώρες αυτές συζητούσαμε για τον «κόσμο», τον «άνθρωπο», «τα πράγματα», τον Ηράκλειτο, τον Heidegger, την φιλοσοφία, και πάντα σχεδόν στη συνάντησή μας αυτή έβαζε τέλος μια κλήση για ένα «επείγον περιστατικό» στα εξωτερικά ιατρεία. Τότε, μόνιμη σχεδόν επωδός της συζήτησής μας ήταν: «ας τα αφήσουμε όμως όλα αυτά και ας «επανέλθουμε» στην καθημερινότητα». Το κουδούνισμα του τηλεφώνου από τα εξωτερικά ιατρεία σηματοδοτούσε το τέλος της συζήτησής μας και την «επιστροφή» μας σε κάτι που στα μάτια μου τότε φαινόταν «κάτι άλλο», «διαφορετικό» και συχνά «διεκπεραιωτικό». Ο κόσμος των εξωτερικών ιατρείων, οι συνθήκες τους, οι συχνοί διαπληκτισμοί, το πνεύμα «διαχείρισης της κρίσης», φαινόταν κάτι εντελώς διαφορετικό και αντίθετο από τη γοητεία που μου ασκούσε το περιεχόμενο και το κλίμα των συζητήσεών μας.

Τις στιγμές εκείνες με διακατείχε ένα συναίσθημα δυσφορίας, θλίψης και απογοήτευσης, ένοιωθα περίπου παγιδευμένος, ιδίως όταν εκστομιζονταν η φράση «Τώρα έχουμε δουλειά, πάμε στα Εξωτερικά Ιατρεία, τέρμα οι φιλοσοφίες...». Τότε, η δυσφορία αυτή δεν μου φαινόταν ανεξήγητη. Το αντίθετο μάλιστα.

Σε μια εποχή που η ιατρική παίρνει τη μορφή της αντιδιαστέλλοντας την τέχνη με την φύση, είναι πολύ δύσκολο να συνειδητοποιήσει κανείς πως «μαθαίνοντας» αυτήν την ιατρική, μαθαίνει και κάτι άλλο: εξοικειώνεται με μια θεώρηση του «περιστατικού» ως **αντικειμένου** αντιμετώπισης, ή, στην καλύτερη περίπτωση, μελέτης. Είναι δύσκολο να συνειδητοποιήσει κανείς πως με τον καιρό αλλάζει κι αυτός ο ίδιος. Και πως χωρίς να το αντιληφθεί, βυθίζεται όλο και περισσότερο στο κλίμα αυτό της αντιδιαστολής «τέχνης» και «φύσης», «μέσα» και «έξω». Κι έτσι, η δυσφορία μου αυτή φαινόταν βάσιμη. Πόσο μάλλον που κυρίαρχο πνεύμα ήταν πως «τα papers, η επιστήμη, τα case reports, είναι τα «μέσα», οι τρόποι, για να μπορούμε (εννοώντας να έχουμε την πολυτέλεια) να ασχολούμαστε ΚΑΙ με κάτι άλλο», ότι είναι κατά κάποιο τρόπο «οι παραχωρήσεις» που κάνουμε για να έχουμε την (οικονομική κυρίως) δυνατότητα να μπορούμε να ασχολούμαστε «ΚΑΙ με τα Άλλα».

Το κουδούνισμα του τηλεφώνου ήταν το **όριο** που **χώριζε** τις δυό «ζωές». Άρρητα, όμως, και χωρίς να το καταλαβαίνουμε, ήταν ταυτόχρονα και η μοναδική στιγμή που «ο ένας κόσμος» -«οι φιλοσοφίες» μας- συναντούσε τον «άλλο» -«τη δουλειά μας». Η μόνη «θεραπεία» που τότε άφηνα ως δυνατότητα ήταν η προσθήκη ενός «και», ανάμεσα στην «δουλειά» και στις «φιλοσοφίες», ανάμεσα στο Εξωτερικό Ιατρείο και στις συζητήσεις μας, ένα **«άθροισμα αντιθέτων»**, όπως τότε φάνταζαν στα μάτια μου.

Ίσως, όμως, τα πράγματα να μην ήταν ακριβώς τόσο αυτονόητα!

Η δυσφορία αυτή που ένοιωθα όταν χτυπούσε το τηλέφωνο δεν μου ήταν άγνωστη.

Μεγάλωσα σε ένα ορεινό χωριό της Ηπείρου, ακριβώς πάνω στα σύνορα με την Αλβανία. Ο πατέρας μου, δάσκαλος τότε στο χωριό αυτό, είχε φύγει μικρός από την Αλβανία, στα μέσα της δεκαετίας του '40, φυγιάς αυτός και τα περισσότερα μέλη της οικογένειάς του. Οι υπόλοιποι είχαν μείνει εκεί.

Την εποχή εκείνη, τα σύνορα με την Αλβανία ήταν κλειστά, αυστηρά φρουρούμενα από τον Αλβανικό στρατό, και στο μεγαλύτερό τους μέρος οριοθετημένα με ηλεκτροφόρα σύρματα. Συχνά, τότε, οι βόλτες που με έβγαζε ο πατέρας μου κατέληγαν στα στρατιωτικά φυλάκια των συνόρων της περιοχής, όπου ο πατέρας μου με νοσταλγία μου έδειχνε από μακριά πού «πέφτει» το χωριό που μεγάλωσε, με «ξεναγούσε» από μακριά στους τόπους που είχαν αφήσει πίσω και μου υπενθύμιζε πάντα πού είναι οι ρίζες μας, η καταγωγή μας. **«Εκεί!»**.

Μετά, για αρκετά λεπτά της ώρας, «έπεφτε» μια σιωπή, και το βλέμμα του, και συνάμα και το δικό μου βλέμμα, έπεφτε πάνω στα σύρματα που χώριζαν τα δύο κράτη, αλλά και τη ζωή του πατέρα μου, στους «απ' έξω», δηλαδή εμάς, και στους «μέσα», όπως τότε τους λέγανε, δηλαδή τους υπόλοιπους που μείναν πίσω. Και η θλίψη, ο νόστος, και η απογοήτευση του πατέρα μου, γινόταν και δική μου. Πόσο μάλλον που εδώ ήταν αδύνατο ακόμη και να προσθέσει κανείς ένα «και», που θα ένωνε έστω και «αθροιστικά» τους «μέσα» και τους «έξω», αφού τα σύνορα ήταν κλειστά, και δεν επιτρεπόταν ούτε οι επίσημες και ελεγχόμενες επισκέψεις «μέσα».

Το μόνο που «ένωνε» τα δύο μέρη, το μόνο σημείο που συναντιόταν, που γινόταν ένα οι «μέσα» με τους «έξω» ήταν αυτό που τους χώριζε: τα ηλεκτροφόρα σύρματα. Ήταν αυτό το σημείο περισυλλογής των δύο ακραία αντιθέτων, το σημείο συνάντησης «των δύο κόσμων», αυτό το σημείο πάνω στο οποίο πέφταν τα βλέμματά μας πριν ξαναπάρουμε τον δρόμο της επιστροφής στο σπίτι έχοντας αφήσει ένα μέρος του κόσμου μας «εκεί».

«Ένα μέρος του κόσμου μας, εκεί».

Και αν ακόμη εκείνη η κατοίκηση σε έναν κόσμο διχασμένο στους «έξω» και στους «μέσα» ήταν ως ένα σημείο αναπόφευκτη, κάτω από τις πολιτικές συγκυρίες της εποχής, δεν συνέβαινε το ίδιο με τον «κόσμο της φιλοσοφίας» και «τον κόσμο της ψυχιατρικής», όπως τον είχα γνωρίσει στα πρώτα μου βήματα. Το κουδούνισμα του τηλεφώνου της εφημερίας περισυνέλεγε ό,τι και τα ηλεκτροφόρα σύρματα της παιδικής μου ηλικίας.

Παρελθόν και μέλλον: το Αυτό. Θα μπορούσε εδώ κανείς να αντιπαραθέσει έναν πιο «κλασσικό» ψυχαναλυτικό λόγο. Θα μπορούσε να μιλήσει για «ταυτίσεις», για «καθελώσεις», για «επανάληψη» κ.ο.κ. Πέρα όμως και πάνω απ' όλα αυτά, θάπρεπε κανείς να σταθεί στη διάβρωση της στάσης μας απέναντι στα πράγματα:

«Ένα μέρος του κόσμου μας, εκεί».

«Μέρη» του κόσμου. Κομμάτια κι αποσπάσματα. Ο «μέσα κόσμος», της «διανόησης», της «εσωτερικότητας», της «πνευματικότητας», της «φιλοσοφίας» και ο «έξω κόσμος», της «διαχείρισης του περιστατικού των εξωτερικών ιατρείων».

Τι κι' αν η ίδια η συγκεκριμένη ενασχόλησή μας το φώναζε: «Έν πάντα», διαβάζαμε τότε, την ίδια εποχή, στον Ηράκλειτο! Το βλέμμα μας όμως ήταν καθηλωμένο αλλού. Είμασταν κλειστοί για το «όλο», το «Έν», το μυστήριο.

Κατοικούμε συνήθως σήμερα σε έναν κόσμο διχασμένο. Μια διφυΐα: έξω και μέσα, καθήκον και απόλαυση, σώμα και ψυχή, ζών και λόγος, αισθητά και νοητά, κόσμος και Θεός. «Χωρίζουμε τις μορφές. Χωρίζουμε μεταξύ τους την αυτονομία και την εξάρτηση, την ασφάλεια και τον κίνδυνο, τον εχθρό και τον φίλο, την χαρά και την λύπη, την ζωή και τον θάνατο¹». Αφήνουμε «ένα μέρος του κόσμου μας, εκεί!».

Έρχεται όμως μια στιγμή που τα ίδια τα πράγματα κάπου, κάπως, κάποτε, ματαιώνουν τα σχέδιά μας. Έρχεται μια στιγμή που «η καθήλωση σε μία μορφή δεν μπορεί πλέον να κρατηθεί και τα αντιτιθέμενα συναντώνται, ο κόσμος μας, ο συγκεντρωμένος στην μία μορφή και οχυρωμένος απέναντι στην άλλη, χάνεται. Αυτή ακριβώς είναι η ώρα όπου, με την ίδια σφοδρότητα με την οποία είχε προηγουμένως καταπολεμηθεί, εισβάλλει η άλλη μορφή και διατράνώνει την αγχιστεία της: η εγγύτητα εκεί όπου κρατούνταν η απόσταση, η απόσταση εκεί όπου κυριαρχούσε η εγγύτητα, ο ενήλικας εκεί όπου επέμενε το παιδί, το παιδί εκεί όπου ο ενήλικας το είχε ξεχάσει, το άφημα εκεί όπου ασκούσαν ο έλεγχος, ο έλεγχος εκεί όπου όλα ήταν αφημένα, η υγεία εκεί όπου είχε εξαπλωθεί η νοσηρότητα, η νόσος εκεί όπου τα πάντα έσφυζαν από υγεία»¹.

Στα ίδια εκείνα Εξωτερικά Ιατρεία, μερικά χρόνια αργότερα, ένας άντρας, παντρεμένος και με δυο παιδιά, που **κάποια στιγμή** δεν μπόρεσε να συνευρεθεί σεξουαλικά με την νέα ερωμένη του, μου λέει: «Μούρθε κατακούτελα!!, Δεν μπορούσα να το πιστέψω!, Ένοιωσα παγιδευμένος, ήθελα με κάθε τρόπο να φύγω, να εξαφανιστώ!!!, Μου κόπηκε η ανάσα!!».

«Του κόπηκε η ανάσα»

Ήταν ακριβώς αυτή η κρίση πανικού που έφερνε σε φως την αγχιστεία των πραγμάτων. Ήταν αυτή η κρίση που περισυνέλεγε τα δύο αντίθετα: ΚΑΙ σύζυγος, ΚΑΙ ερωμένη. Ήταν αυτή η κρίση που τον οδήγησε στο να αναζητήσει «την αιτία», και μέσα απ' τον δρόμο αυτό, να αναζητήσει ίσως την «όψη» των πραγμάτων. Και ήταν και η δική μου διαδρομή τέτοια, που μου επέτρεψε, στο βαθμό που μου έχει συμβεί, να εγκαταλείπω όσο μπορώ τις «απόψεις» και να αναζητώ την «όψη».

Το ιατρείο ήταν το ίδιο. Το βλέμμα μου ήταν διαφορετικό.

Όταν οι άνθρωποι δεν βλέπουν την όψη, έχουν «απόψεις». Και παραδέρνοντας στο κλίμα του σημερινού διχασμού προσπαθούν να «συνταιριάξουν» τα αντίθετα: «Να ζήσουν ΚΑΙ το ένα ΚΑΙ το άλλο».

«ΚΑΙ την φιλοσοφία ΚΑΙ την σημερινή διεκπεραιωτική επιστημονική πραγματικότητα».

«ΚΑΙ τον αναγκαίο για την ακαδημαϊκή εξέλιξη αριθμό εργασιών και case reports ΚΑΙ την νοητική ενασχόληση με τομείς πιο «πνευματικούς», όπως η ιστορία ή η φιλοσοφία».

«ΚΑΙ την σύζυγο ΚΑΙ την ερωμένη».

«Το στόμα είναι μπουκωμένο άπειρες λέξεις γι' αυτό δεν μπορεί να μιλήσει, η καρδιά μιμείται όλα τα συναισθήματα αλλά δεν ξέρει το τίμημα μιάς απλής προσήλωσης, ο νους εκμαυλίζεται μέσα στον κομπασμό της εύκολης γνώσης²».

Όμως, κάθε «σύνθεση», ενέχει τη «διαίρεση». Και έρχεται κάποτε μια στιγμή που η αυτονομία θα εκπέσει στην πλέον ανελεύθερη εξάρτηση, που η χαρά θα φέρει λύπη, που η ζωή θα τελειώσει. Είναι η στιγμή της «δυσφορίας», της «απογοήτευσης», του «πανικού». Όμως, είναι ταυτόχρονα και η στιγμή για ένα άλλο «άνοιγμα», για μια άλλη συνομιλία, που θα επιτρέψει ένα άλλο βλέμμα, μια εμφάνιση τέτοια που θα καταστήσει δυνατή την αλλαγή και που καθίσταται «διαβρωτική» του σημερινού αποσπασματικού κόσμου, διαλύοντας «τις φαινομενικές επιφάνειες» και αποκαλύπτοντας «το άπειρο» του *Ενός*:

«Η ιδέα πως ο άνθρωπος έχει σώμα χωριστό από την ψυχή του πρέπει να εξαλειφθεί. Αυτό θα το πετύχω τυπώνοντας σύμφωνα με τη διαβολική μέθοδο, με διαβρωτικά, που στην Κόλαση είναι σωτήρια και θαυματουργά, ικανά να διαλύσουν τις φαινομενικές επιφάνειες, και ν' αποκαλύψουν το άπειρο που έκρυβαν³»

Είναι η στιγμή της εννόησης της δυνατότητας μιάς συνάντησης του «έξω» και του «μέσα» μαζί μας. Μια συνάντηση που δεν νοείται ως συνάντηση με το «άθροισμα» των αντιθέτων (σώμα και ψυχή, data και φιλοσοφία, σύζυγος και ερωμένη) αλλά ως συνάντηση με το μόνο, το πιο υψηλό και το πιο βαθύ, το Έν, το Έν πάντα..

«Οι περιοχές δεν πρωτοσηματίζονται από μαζί παρευρισκόμενα πράγματα, παρά είναι πάντα ήδη πρόχειρες μέσα σε κάθε μία από τις θέσεις»⁴.

Το Έν δείχνεται ως τέτοιο αφεαυτού.

Τα ηλεκτροφόρα σύρματα των συνόρων, το κουδούνι του τηλεφώνου της εφημερίας, η κομμένη ανάσα. Τα «όρια» που την ίδια στιγμή χωρίζουν και ενώνουν περισυλλέγοντας τα αντίθετα. Και που διατρανώνουν την αγχιστεία τους. «Οδός άνω κάτω μία και ωπή». Και το συναίσθημα που συνόδευε την εμφάνισή τους, η δυσφορία, η απογοήτευση, ο πανικός, είναι οι στιγμές της εννόησης μιάς δυνατότητας μιάς συνάντησης του «Έξω» και του «Μέσα» μαζί μας. Μιας συνάντησης που μας κάνει να υποψιαζόμαστε πώς επειδή είναι δύσκολο να «ζείς» δεν σημαίνει πως «έξω» και «μέσα» αντιπαλεύουν το ένα το άλλο, μια συνάντηση που κάνει τον άνδρα των εξωτερικών ιατρείων να υποψιάζεται πως επειδή είναι δύσκολο ν' αγαπάς, δεν σημαίνει πως ζωή και αγάπη είναι χώρια και αντίθετα, μιάς συνάντησης με τη μέρα που:

.....ο φελλός θα μιμηθεί την άγκυρα
και θα κλέψει τη γεύση του βυθού

Με τη μέραπου ο διπλός εαυτός τους θα ενωθεί.⁵

Αναφορές

1. Κ. Γεμενετζής, Το άγχος μέσα από έναν λόγο του Martin Heidegger
2. Κ. Παπαγιώργης, Η οντολογία του Μ. Χάιντεγκερ
3. W. Blake, Οι Γάμοι του Ουρανού και της Κόλασης
4. Μ. Χάιντεγκερ, Είναι και Χρόνος
5. Ο. Ελύτης, Προσανατολισμοί